

مطلوبیت زندگی اجتماعی و پیوند دادن زندگی فرد با فرد یا افراد دیگر، از آن رو است که نیازهای مادی و معنوی افراد در زندگی‌های دست جمعی (اجتماعی) بهتر تأمین شود. اصیل‌ترین نیازهای آدمی، در ظرف خانواده تأمین می‌گردد. زیرا در محیط خانواده است که نیاز تکوینی فرزند به پدر و مادر و نیاز مستقیم زن و شوهر به یکدیگر و نیازهای عاطفی اعضای خانواده به یکدیگر، پاسخ‌های خود را می‌گیرند.

رابطه فرزند با پدر و مادر

مهم‌ترین رابطه‌ی میان انسانی با انسان دیگر، رابطه‌ی فرزند با پدر و مادر است که اصل وجود فرزند وابسته به آنها است. آنچه پدر و مادر برای فرزند انجام می‌دهند، به هیچ وجه قابل جبران و مقابله نیست و از این رو نمی‌توان بر اساس قاعده قسط و عدل، رفتار آنان را پاسخ داد. گویا به همین دلیل است که قرآن کریم معیار ارزش را در رابطه با پدر و مادر، احسان قرار داده است و در هیچ آن‌ها، نامده که فزند باید با پدر و مادر، عدالت، عادلانه داشته باشد؛ با داد، حنب، مہمضع، عدا، کانا، نداد. قرآن کریم در آیات فراوانی فرزند را توصیه به احسان به پدر و مادر خویش می‌کند و تعبیرهای خاصی در این باره به کار می‌برد که حاکی از اهمیت فوق العاده‌ی این مسأله است. در آیه 36 از سوره نساء پس از امر به عبادت خدا و شرک نوزیدن به الله، بی‌درنگ می‌فرماید: «و به پدر و مادر احسان کنید». (1) در آیه 23 از سوره اسراء تعبیر و قضی ربك الا تعبد الا اياه و بالوالدين احسانا؛ «و پروردگار تو مقرر ساخت که جز او را مپرستید و به پدر و مادر خویش احسان کنید». قضا در این جا به معنای تکلیف حتمی و مؤکد است. بالاترین تکلیف انسان عبادت خداوند است و پس از آن احسان به پدر و مادر قرار دارد. در آیه‌ای دیگر می‌فرماید: «ما به انسان سفارش کردیم که نسبت به پدر و مادر خویش به خوبی رفتار کند». و از آن جا که این سفارش ممکن است موجب این توهم شود که فرزند باید به طور کامل تسلیم پدر و مادر باشد، می‌فرماید: «اما اگر آنان کوشش کردند تو را به کفر بکشاند دیگر اطاعت نکن». (2) تقارن این دو مطلب بیانگر آن است که انسان چه اندازه باید در برابر پدر و مادر خویش خاضع و تسلیم باشد. نفس این استتنا حاکی از گستره لزوم اطاعت و سرسپاری و فروتنی در برابر والدین است. در سوره لقمان پس از بیان همین مطلب که «اگر تو را وادارند تا درباره چیزی که تو را به آن دانشی نیست به من شرک ورزی، از آنان فرمان مبر» سفارش می‌کند در عین حال که ایشان مشرک‌اند و ته، ا به شک فامر خوانند، نابد دن، دنیا به خعب، با آنا، معاشت کن، ه، فتا، نکتست به آنا، نکه نابد. (3) از دیگر تعبیر شگفت قرآن در این باره آن است که می‌فرماید: ان اشکر لی و لوالدیک؛ (4) «[به انسان سفارش کردیم] که شکرگزار من و پدر و مادرت باش». در هیچ جای دیگر از قرآن این تعبیر وجود ندارد که خداوند شکرگزاری خود را مقارن با دیگری قرار داده باشد و این حاکی از اهمیت بسیار و سرشار احسان به پدر و مادر و رعایت حقوق ایشان است. در جایی دیگر، قرآن کریم سفارش می‌کند که در برخورد با پدر و مادر پیر و فرتوت خود، اظهار خستگی و ناشکیبایی نکنید و آن گونه نباشید که آنان احساس کنند شما از خدمت کردن به ایشان خسته شده‌اید: «اگر یکی از آن دو یا هر دو در کنار تو به سالخوردگی رسیدند به آنها اف مگو، به آنان پرخاش مکن و با آنها سخنی شایسته بگو. و از سر مهربانی، بال فروتنی بر آنان بگستر و بگو: پروردگارا، آن دو را رحمت کن، چنان که مرا در کودکی پروراندند». (5)

در مقاله‌ی بعد به بررسی روابط زن و شوهر در سلسله مباحث اخلاق خانواده خواهیم پرداخت.

ادامه دارد ...

پی‌نوشت‌ها:

1. و اعبدوا الله و لا تشركوا به شیئا و بالوالدين احسانا. (سوره نساء، آیه 36) و ربك : سوره انعام، آیه 151.
2. و وصینا الانسان بوالدیه حسنا و ان جاهداک لتشرك بی ما لیس لك به علم فلا تطعمها. (سوره عنکبوت، آیه 8).
3. و ان جاهداک علی ان تشرك بی ما لیس لك به علم فلا تطعمها و صاحبهما فی الدنیا معروفا. (سوره لقمان، آیه 15).
4. سوره لقمان، آیه 14. همچنین ربك: سوره بقره، آیه 83 و 180 و سوره مریم، آیه 14 و 32.
5. اما یبلغن عندک الکبر احدهما او کلاهما فلا تقنل لهما أف و لا تنهرهما و قل لهما قولا کریمما و اخضض لهما جناح الذل من الرحمة و قل رب ارحمهما کما ربینانی صغیرا. (سوره اسراء، آیه 23 و 24).

منبع: برگرفته از کتاب "اخلاق اسلامی و مبانی نظری آن" - نویسنده: علی شیروانی با تغییر و تلخیص